

GOVORI PAVEL MARKUZA

(Odlomek iz romana Vseenost)

Saša Vuga

Iz pisma prijateljici, (ki rabota kakor pestrna pri Paillenculu, puškarju, smodnikarju in prvem strelcu Francije), Place du Tertre.

Ljubeznivost, moja mala skojevka,

špartanski pozdrav izpod slovenske strehe, okrašene z rožami. *Je voudrai fumer une pipe brune comme le sein d'une petite négresse.* Ljuba moja, tako sem klavrn: tukaj počenjajo greh, pa nisem borovljanka, da bi ducat praznih glav napolnil s svinčem. Vsako leto romam semle gor na bedaste proslave, da bi vendar doživel renesanso vsaj pameti, če ne

srca, in jo opolnoči pomagal položiti na razbiti prag slovenske domačije, duhu padlega v tolažbo, v zadoščenje: pa je todle srednji vek. Tod strašijo nič preveč galantni trubadurji s kontrabasi, rad bi se šel cepit proti črnim kozam, pravijo, da križarskih bengalij še penicilin ne zmore več, čez poldrugo uro bo livada kot na Brueghlovih podobah in ob zori ne bo mogel Gorogrančev tovornjak lagodno nazaj v vas: kot v zametih bo postajal pred pari, ki so se gonili sredi ceste in omagali, v prahu, spentljani kakor palačinke.

Kot filistejci, recimo, ki jih je bil pravičnik zbičal iz svetišča, angeli *ex machina* pa pokosili s strojnico, ni res? Malo mar bogu, ki leži na rimski cesti kot na plaži, pogrošno faraonstvo dr. Krišpina in naših velikih duhov! Saj je tod celo hudič zavihal nos, ostali so nam zgolj cigani, ki iščejo po poljih crknjene prašičke in kradejo oprsnike strašilom v ajdi.

Spet in spet me obtrkava usoda deteta, ki spi v sarkofagu. Razumeš: sneguljčico smo položili v krsto, da se ne bi prehladila na prepihu. Ze dvajset let jo za vse svete hodijo poljubovat čudno grobi strici, deklica pa noče ven. Leži, molči, nasmiha se, prosojna kot skodelica za čaj. Palčki poljančki prepevamo žalostne pesmi, duša nas boli, kraljevič pa nič: krokal je in potlej, mrha, začumel med pračarji v Matjaževi votlini.

Tod bo drevi kot nekoč na romanjih: trinajst sodčkov vina, pet ducatov zabojev pokalic, krošnjariji s cvilimožki, z lectom, s koraldami in s popkarji, dve podrti kolibi, osem krvavih betic, za četo manj ali bolj zakonskih otrok in jutri, ob zoru, pomendrana trava, jajčne lupine, steklenice, hlačke, pozabljene na grmu, odlomljena peta, mrzel pepel, nič, vrane, ruševina.

Telétasto.

Tako brez glave smo rušili, da si ne znamo več v srcih postaviti oltarja. Vse moramo povaljati v blatu, kot gospodinja ribo v moki, sicer nam ni užitno. Kakšni ponesrečki smo!

Da ne pozabim: še pomniš filmarje, te nedonošene sive eminence: na kolodvoru smo jim padli v zasedo, ko smo se crknjeni vrnili iz brigad. Hoteli smo vode, žejni, terjali mila, umazani, prosili trde postelje, da bi se naspali: pa je med tračnicami čakal v platnenem stolu plavolas umetnik. Rdečkaste kocine so mu v dveh pasjih faloskih visele na čeljust. Gledal je, ko da nas prežvekuje, in nas je velel spraviti na stranski tir. Na stolu je pisalo, joj, joj, režiser. Sedel je razkoračeno, v sandalah, v puščavskih hlačah, kazal desno polovico spolovil — nekako zračil jo je — glava pa mu je kot Hanibalu sredi Alp padala na prsi. Ob stolu stolček s termovko, z obloženim kruhkom, s črno kavo, in scenarij, porisan s tisoč in eno rdečo puščico: saj pravim, generalštabna reč. Pred režiserjem je debel nekdo kupal skozi kamero: preveč pritlikav, pomočnik mu je ves čas podstavljal zaboj od protitankovske mine. Naokoli pa so frfolele tajnice in drug mrčes: nestrpnost, važno, privzdignjeno v izpukanih obrvih, docela znojno v pazduho.

Čez čas je tudi režiser odšel na stranski tir. Ob umetniku je tekla sraka v drobnih dojkah, nosila termovko in žvižgala Maričko, srček dela tika, taka. Ustavil se je pred kurilnico — vse je ohromelo. Lokomotiva, ponižna pošast, je puhnila dim. Zamišljeno je ustvarjal skozi palec in kazalec, ki ju je stiskal v kolobar. Šel je naprej, se umaknil na desno, se zastopical v levo, še dva koraka, še en korak, sédel: obraz mu je omahnil. Pomočnik je fistemu nekemu podtaknil mino, z našimi telesi pa so kot z obliži okrasili veteranko. Tebe, lepota, in mene, nesrečnika, so vzdignili pred kotel, na odbijač. V eni roki sva držala zastavo, v drugi Delavsko enotnost, v glavi usta pa odprta na stežaj, aaa, znamenje srečne mladosti. Potlej so železničarji, ti uniformirani trpini, štiri ure porivali lokomotivo gor in dol, spuščali vesele stebre pare, piskali, brigadirji so kot srečna čreda drli ob lokomotivi, metali v kamero — ko deklice v farovski procesiji — cvetje, midva pa sva kot rekruta ognjegasca stiskala zastavo in gledala v prihodnost: koliko muh in saj sva pravzaprav takrat požrla? Režiser je držal brk: pa se zdrznil, ko da bi mu na hrbet padel kos marmornate muze, in ukazal brž, brž, hudiča,

brž napisati lepak ŽIVIO NAŠA MLADINA. Samo ščepec včasih, vidiš, manjka umetnini do popolnosti. Idejo so privezali na dimnik, lokomotiva je bila kakor gospa z obkladkom. Umetnika je v vinsko rdečem luksusu odpeljal Berthold, ujetnik, midva pa sva imela v ustih prašen vtis, da sva sodelovala pri kulturni zgodovini.

Potlej se jim je (pri razvijanju, so rekli) vse spacalo v celuloidne žlikrofe.

Režiserja so (menda zaradi brkov) imenovali *l'empereur*. Zdaj je majhna razvalina, vsem klobukom pravi titovka, po proščenjih hodi igrat na orglice, nosi jakopičevsko baretko, vidiš ga v predmestnih ulicah, pod vrbami, študentke zalezuje, jih snema s kavnim mlinčkom in mrmra skozi polomljene zobe *brbrbr*. Ti si nosila škornje, črne meksikajnarje. In lepa si bila, mili bog, kako lepa! Če bi danes priromala sem gor, bi jokala ali po vrsti pljuvala v obraze. Kdaj pa kdaj si mislim, da so nas umazanci učili čistosti. Zato smo takile pol tič, pol miš. Da, *l'empereur*: tu je, mlinček mu visi na vrvici, od grmiča do grmiča se bo plazil v temi in, *brbrbr*, snemal žlahtne dokumente v mesečini. Dokler ga ne bo, kakor zmeraj, kdo s pestjo pobil v osat.

Tako motno je v meni. Tu in tam se vidim kakor kip, ki se je blagovilil pogrezniti v tolmun in tam sprejeti na lobanjo venček vodnega plevela. Preraščajo me alge. Zatekel sem se v klub *Flamingo* (v ta pisoar), si odpel dva gumba, in s strahom gledam čez ograjo v svet. Kaj pa brigade mrtvih v meglah noči? Zmleli so jih v kostno moko in stresli čez zorane njive, za korenje, za krompir, za krmo svinjam. Več ne vem. Peščena ura sem, postavi jo na noge ali na lobanjo, spuščala bo prah. Ljuba moja, lepa moja, jaz ne vem nikamor več. Svet gre naprej svojo surovo pot, idile mro pod tabornimi cerkvami, čelešniki, kolovrati, in pri idilah don Kihoti, potresávi v ostrih bradah. Opirajo se na leseno helebardo, dež vsakdana jim ropoče po lavorju, oprezajo za Turki in z guslarskimi brki v ustih tiho jočejo. Kdor ne zmore spoštovati včerajšnjega dne, ni vreden jutrišnjega, ampak jaz sem najbrž don Kihot, Pansa vprašaj, ta že ve.

Kdor je mrtev, temu gre zares. Si kdaj, zahomotana v plašč, slonela na pokopališčnem zidu in poslušala korake vetra skozi noč?

Tu diši po česnu, neumitih nogah, masti, moljastih klobukih. Na zunaj sem užaljen, notri pa obupan: če je vse polenta, ki ti prhne skozi prste, ko jo zadušiš v pest, kaj še tod iskati? Klavrnija, boljša je razklanost: na dvoje si, ima pa vendar vsaka polovica svoj obraz. Vrednote se prevračajo v muzej, ker ni ljudi, da bi prezračili hodnike. Najbrž, ne vem. Slano vodo nosim na očeh, ne razločim. Sem poskusil pihati, je pa morje do obzorja, moja sapa seže komaj za komolec in tam onkraj vstaja sonce. Todle zmeraj, govore, kaj vstaja. Ne morem razumeti, da se cvet zapira v gnitje, vsak vzhod prelomi v zahod. Počasi se bom — s časom — umazal.

Ležim v senu, sram me je, pravim, da sem čist.

Lipan, gratinirana karfijola, sir.

Škodo delamo, ker nič ne delamo.

Saj veš za hudega mornarja, pomaga si s špinačo.

In tako se je z obzorja vzelo motorno kolo.

Stara *Gilera*, pol ponikljana, pol rjasta, v gumbih, ročkah, urah in vijakih. Vzmeti, sem že povedal, kakor mamutov čekan — odkriješ se. Priregljala je in pred senikom se je vnela majčkена družinska drama, nič posebnega, med poki ugašajočega motorja.

»Sem rekla, očka — vrata so zapahnjena!«

»Nič nisi rekla, vso vožnjo si molčala.«

»Gatiš si vato v uhlje, pa misliš, da so vsi okoli nemi! Pri dr. Krišpinu bi ostal. Pa ne — sèm!«

»Lani so mi tam zlili v prikolico šest golažev in dve prežganki. Moj motor ni svinjsko korito! Proč od rok, daleč od skušnjav. Pa čeprav so vrata v senik zaprta. No, mamica, tu je stala strojnica, tja gor je sekala, v okna in —«

»Si že povedal.«

»Kdaj?« se je začudil in si snel usnjeno kapo.

»Lani. Sedela sva pred ruševino, pokazal si z obrazom na senik in: Tam je stala strojnica, sekala je semle gor, v okna.«

Počasi se je vzpela iz prikolice.

Zadrhtel sem: ne vem, zakaj se mi je videla kakor kurirka matere usode. V črnih hlačah, kratkih škornjih, sivem suknjiču in črnem krznu je dihala po amazonstvu: ta gospa bi znala imenitno jahati. Z vratu ji je med dojke padala svilen ruta. Polna usta, smolasti lasje, guba, zabodena med spokojne obrvi, dolgi prsti, rdeči nohti. Obrisala si je naočnike in jih skrbno zaprla v torbico.

Prvič sem opazil: vse je prijemala z nohti.

Čez čas je vzela iz prikolice sprejemnik (nič večji kakor škatla za cigare) in počepnila k seniku. V travo se je stresel radijski govorec: ko da je gospa zabodla v konservo z graham.

Mož je klečal na eno koleno in s krpo drgnil špice v kolesu. Na mezincu je imel frizerski noht: kjer ni šlo zlepa, je popraskal, nasrčkal usta in pihal. Kapa mu je pod lasmi pustila rdečkast trak, tja so se mu zdaj pritresle znojne kaplje. Pa je počakal s cunjjo, pokleknil na drugo koleno, kri mu je udarila v obraz, pod oči sta se mu vtisnila polmeseca.

»Si ministrova gospa?«

»Bogvedaj, pa kaj, ko samo tebe ljubim!«

»Mamica, današnji dan si pa slabo začela.«

»Prej bi rekel. Zdaj je mrak, kmalu bo noč.«

»Pravim — skloni se, pomagaj!«

»Davi sva ga s Krinko sčistili kot šolne.«

»Davi ni drevi! Vmes je sijalo sonce, padal dež.«

»Ta raketa je na prah kot muholovka.«

»Pa se vendar voziš kot na kronanje!«

»Očka — prav imaš. Ne jezi se, tu sem, vsa vajina.«

Poiskala je v motorjevi usnjeni torbi krpo, napovedovalca spet zmašila v konservo in z nohti na flaneli pobožala v blatnik. Mož je stal, strog in reven kakor štor. Potlej je otresel krpo in se skobacal iz kožnega pajaca: ko da se odira. In ko da bo z žebli začel pribijati svoj meh na vrata. Pa je pajaca zvil v sveženj, vzel količke in šotorsko krilo, dal motornemu kolesu streho, zagozdil brez potrebe kamen pod kolo, si pihnil v dlan in se obrnil k ženi: oprla se je na senik, iz žepa so ji vreli argentinski tangi.

»Kako naj se obnašam, očka?«

»Pametno. Danes bo hudič! Danes bomo govorili.«

»Kdo?« je vzdignila glavo.

»Mi, slovenska vojska!«

Začudenje se ji je predrugačilo v smeh:

»Te vendar ni več! Slovenska vojska je pošteno zmagala — brž potlej pa kapitulirala! S heroji vred skopnela v srebro studencev, zvončkov in trobentic. Očka — ne bo šlo.«

»Če sem rekel mi, bo mi!«

»Strah me je: saj si slovenščino pozabil v kasarni!«

»Dr. Krišpinu bomo rekli mežnar!«

»Štej do dvaindvajset, preden zineš.«

»Častnik sem in ne devica s feredžo!«

»Bil, očka, častnik, bil, zdaj si pa v črevarni.«

Nataknil si je titovko, se mi zasmilil:

»Stoj mi, mamica, ob strani. S teboj sem bolj močan. In ne pij. Če si pijana, si kot gola in na stelji. Dr. Krišpin bo terjal ples z blazino. Misli, da je ljudsko, če se poniža do zakonskih postelj. Ničesar več ni zame razen tebe, Krinke in spominov. Sem kot pekač, ki so iz njega vzeli gibanico in ga dali ohladit — je pa zarjavel.«

»Očka, tudi to si že povedal.«

»Ostala mi je čast — in to si ti. V črevarni, praviš. Tu in tam si mislim: počiva jezero v tihoti, sediva pod kostanjem, mečeš kamenčke v zlate ribe, ki jih mesec frca z vej na vodo, tako si mislim. Ko sem prijahal, si mi vrgla rožo in me s trnjem zbodla pod oko. Jahal sem naprej, pod kandelabri, kri mi je packala lice, ti si se držala za moj škorenj, mi molila robec, jokala, otrok. Ko pa zdaj prihajam skozi vrata, čakam, da boš na stežaj odprla okno — kakor pred zatohlim.«

»Očka, v tabletah govoriš . . .«

»Vse se suka, tone, rad te imam!«

». . . V praških in tabletah, očka.«

»Štel bom. Dvaindvajset. Prav imaš. Kot zmeraj.«

»Ubogi,« je rekla. »Pejva.«

Šele takrat sem opazil, da je v vojaškem blagu: rjavi škornji, težek suknjič, opasač na kavljje. Lasje so mu v belih curkih brizgali izpod zmečkane kape. Desna noga mu je šla opešano. Postal je, mi pokazal prsi (ikonostas iz medeninastih medalj), premeril motocikel od kolesa do kolesa in pokimal:

»Da, seveda, pejva.«

Čeznju je razpenjal tango svilnato perut.

Ad acta, sem si mislil.

Golobe opazujem rad, čeprav so usraneti in nosijo bolezen. In čeravno dvorijo kot starodavne topovnjače mestu v pristanišču. Omehčam se kakor medenjaki v čaju, kadar vidim dandanašnji takóle moškega in žensko. To mi daje rep, glavo, kdaj pa kdaj celo roge. Kako že piše v nemem filmu? *Gospa zašepeta ljubimcu: Reši se skoz okno, soncel!* . . . Bil sem zadovoljen, zleknil sem se v senu, na moč previdno dal vžigalico pred cigareto. Kadar me tako obide, začutim upanje, spokojnost in si rečem: Jutri bova, brat, našgala bakle, se s patroljo poiskala po blodnjaku!

Ampak jutri, draga moja, to so drugi.

Se spominjaš norega govornika?

Bil ti je neznansko všeč, ker je tolikanj gosposko nosil frak.

Še pomniš bruhnjeni *introitus*:

»Prijatelji tam onkraj, bil sem Savel, zdaj sem Pavel, Pavel Markuza. Vračal sem se, Savel, proti domu, iz kavarne, tam sem vsak večer igral s financarji biljard. Vonjave lip, asfalta, Soče, krčem, čez vse pa, kakor parmezani, žarki mesečine: sklenil sem, da se bom strmoglavo, s sedmega nadstropja vrgel v boj. V mansardi sem zagrnil okno, zastrl luč z modrikasto kuverto, si obul zaradi kamuflaže sestrine copate in tako, v konspiraciji, karbonar, napisal Stalinu sonet. Pri tretjem stihu pa sem se tako ustrašil, da sem list zmečkal v štrboncelj, ga pol požrl, pol sežgal, peresce pa izpulil iz peresa in ga rano zjutraj spustil v popolni ilegali s tramvaja. Prijatelji tam onkraj, že takrat sem torej delal za Osvobodilno fronto, nisem izdajalec, le dozorel sem, vidite in poslušajte! Govori Pavel Markuza.«

Norišnica je stala tik ob meji, tam so rasle breskve, lovor, smokve in bodeča žica. Včasih ponoči se je vojak potuhnil v drevo na stražo, drugič spet je kakšen norec padel v našo domovino in vreščal v koprivah, dokler ni komisija sestavila zapisnika. Do lovora in breskev, ovitih z razcvetelo žico, je ravno držal drevored: obakraj častitljive ciprese, na koncu jarek, za jarkom dvojni zid iz sodčkov za asfalt, za zidom drog, pobarvan kakor marcipan, z zastavo. Semle smo hodili na sprehod, ko smo vstali od mineštre in so se v zvoniku iz opek ptice spravljale k počitku. Dežela naokoli žalostno zelena, čez polja so se tihotapile obveze cest, ljudje so na stolicah dremali pred hišami in čakali na zvezde. Včasih je zalajal pes, redko se je pod vinogradom utrgala kitara, od akacij priveslala pesem.

Trikrat, štirikrat smo šli od cerkve vzdolž cipres do meje in nazaj. Nosila si dijaško čepico. Iz mladih stisk si se pobrala kot iz školjke, tebi oče, meni mama sta pošiljala pakete s hruškami in s prepečencem, grizljali smo, v vojakovih očeh je dan umiral v moder mrak, ki so se skozenj tresle sence iz zlatega prahu.

»Angelci iztepajo predpražnike,« si se smejala.

Pavel Markuza je vse preštudiral, si oščetkal frak in se na pepelnično sredo vzpel na plosko streho. Norišnica, pomniš: kockasta zgradba iz rdeče opeke, zid okoli in okoli prostranega dvorišča nazobčan kakor v trdnjavah,

na drogu je čumela izprana trikolora. Počakal je na robu, pobrizganem s katranom, in v sunku vzdignil roki. Ko dirigent — samo da je namesto pentlje nosil pod obradkom črno damsko rokavico. Tudi robca ni imel: iz prsnega žepka mu je štrlel kos celuloida (nekakšen star ovratnik). Z gumba na trebuhu je Markuzi visel dežnik, salonski čevlji pa so se mu blesketali kakor na reklamah. Zrl je v globino, vzdolž cipres, do cerkve: oster nos, tebe je spominjal na kriváč, oči pa velikanske, daleč pod predivom obrvi. Bil je za pol palca večji kakor italijanski kralj.

Ko smo ga zagledali, peklenskega, negibnega na strehi, si vzkriknila:

»Spet eden, ki bo padel k nam!«

Ducat gruč nas je bilo na drevoredu: Markuza nas je kot hipnotiziral, spravil roke in odprl usta:

»Prijatelji tam onkraj, bil sem Savel, zdaj sem Pavel, Pavel Markuza!«

Tako se je začel rožni venec protikomunističnih predavanj.

Natanko pomnim sedem jagod (prvega tedna):

1. »V Volčah se je opolnoči spustila iz krvavega oblaka devica Marija, pred pošto brž povila Jezuščka, švistnila nazaj v nebo, božje dete pa vsako noč moli iz bezgovega grma zlato figo v popotnike, ki hodijo tam mimo na prvi vlak. Nauk: kdor se vozi z vlakom, kjer ščiplje listke rdeč sprevodnik, ta bo pogubljen. Govori Pavel Markuza.«

2. »V Kobaridu so navdušeni kotlarji vzdignili na rimski kamen sredi gmajne rdečega govornika. Se je pa izkazalo, da gre za sv. Ahaca: Marija ga je, preoblečenega, vrgla na Tolminsko, Jezuščku v oporo. Svetnik je zdaj že tretji teden na stebri, okoli zapuščenca frfotajo šoje, od Soče reže zrak, Ahac jeclja, ne more dol, šklepeče. Nauk: kdor ne bo pristavljal lestvic sv. Ahacu, ta bo pogubljen. Govori Pavel Markuza.«

3. »V Idriji je rdeč, docela gluhi profesor predaval matematiko. Nosil je slušalko in v žepku baterijo. Kadar jo je vžgal, je slišal, če je ni — pa nič. Vstane fantek v beli kamižolici, vzdigne prstka: Scat bi šel . . . Le pojdi, odgovori profesor. In fantek gre: to bil je sv. Ahac. Pa vstane čez deset minut drugi fantek, prav tako v kamižolici, samo da z zlatim robom. Vzdigne prstka: Tovariš profesor, grem lahko spat z vašo ženo? . . . Ne, počakaj, je že eden tam, odgovori profesor in se spet obrne k tabli. Fantek z zlatim robom, to bil je Jezušček. Nauk: kdor ne bo pred vsem razredom smešil rdečih matematikov, ta bo pogubljen. Govori Pavel Markuza.«

4. »V Bovcu se je konj spremenil v knjigovodjo in začel režirati *Moč uniforme*. Pa ni bilo pri roki pravnih lasulj, zato je dal skalpirati rezervne igralce: lekarnarja, podčastnika iz Arandelovca (nacionaliziral mu je tudi brke), enookega kovača, slaščičarja, zemljemerca in zapitega slikarja (nacionaliziral mu je tudi brado). Predstava je propadla, ljudje so podivjali. Sv. Ahac je brž postal spet konj, v sedlo pa je skočil Jezušček, ta je v *Moči uniforme* šepetal. Nauk: kdor bo sodeloval pri rdeči prosveti, ta bo pogubljen. Govori Pavel Markuza.«

5. »Na Most je za vse svete pod večer pricapljala mačka s posvinjanim repom. Zlezla je v mrtvašnico (skoz razbito šipo) in čez mizo pogrnila črn prt. Odslej so vsako noč, ko se zapirajo gostilne, od neznano kod hodili vkreber na pokopališče trije prečudno leseni svetniki. Prvi je svetil z laterno, drugi zvončkljal, tretji pa čez griče kričal hišne številke: na vas je padla mora. V mrtvašnici, ob sveči so svetniki po latinsko peli in se z grobarjevo zidarsko žlico praskali po hrbtu. Francelj Nič, čevljar, imenovan Bombéta, je od presenečenja izgubil moško moč. Nauk: ga ni, ker sta Ahac in Jezušček odšla v raj po navodila. Govori Pavel Markuza.«

6. »V Kanalu se je hči krajevnega brivca zagledala v pisatelja. Ta se je pripeljal na kolesu *Partizan* in pisal knjigo *Zadružnik, upri se staremu očetu!* Malo pisal, dosti pil: nazadnje je izpil mojstru brivcu steklenico žlahtnega *Chat Noira*, potožil, da mu iz nosnic rastejo podganje tace in da gre na zrak, in se zavalil z mosta. Hči je povila docela nezakonska dvojčka, oba z naočniki, oče brivec pa je za pokoro šel na Brezje strič pobožne romarje. *Chat Noir* je iz nebeških drogerij prinesel Jezušček, Ahac pa je peresarju zastoj prodal kolo. Nauk: kdor bo rdečim filozofom rinil hčerko pod odejo, ta bo pogubljen. Govori Pavel Markuza.«

7. »Sedmi dan je Jezušček počival, Ahac pa ne: v Hudajužni je šivilja izgubila glavo. Preprosto, padla je z vratu, kot kutina iz cajne — mojškra naprej, glava pa v mlaki sredi ceste. Zaročenec, ribiški čuvaj in pevovodja, se je čutil malko prizadet ob tolikanj dezorientirani nevesti in je v časopise dal oglas: Kdor najde glavo, sliši na ime Polona. Ima zelenkaste oči in z ustnicami proizvaja alt. Pa je čuvaja pičila v peto kača (sv. Ahac). Na božji njivi so jokali vsi, le tista ne, ki jo je ribičeva smrt najbolj bolela. Mečkala je v rokah naglavno ruto in si z zmedenimi sunki brisala solze — solz pa nič. Nauk: kdor bo pisal v rdeče časopise, ta bo pogubljen. Govori Pavel Markuza. Zdaj pa na pogreb.«

Odprl je dežnik, pogladil škrice in se s svinčeno dostojanstvenostjo, ko da tuhta *miserere*, odpravil sem in tja. Čez nebo so letali oblaki, v klinu, šilasti kakor posekane ciprese, in ko je bolničar z obrazom raskavega gusarja poklical: »Tonin, prekleto no, večerjat, ura je pol osmih,« je dežnik zaprl, nam spoštljivo salutiral in odvrnil:

»Brž, moj baronet, tako ali tako smo Jugoslavijo pravkar pokopali!«

Malo hrane, nič obleke, bore kinematografa, v cerkev nas ni vleklo — Pavel Markuza nam je cepnil kakor milo razvedrilo. Celo dva metra dolgi Kuzma, prerešetan z mozolji (vneto je proučeval zgodovino dvorskih spletk in strupov, kanil je v diplomacijo, danes je portir v beograjski restavraciji), je izjavil, da so — spričo bliskave Markuzove retorike — notranja politika in druga poročila v slovenskem radiu suha kot pasteta iz pomrlih moljev, in se nam pridružil.

Pa se je med nas in norca vzdignila oblast.

Tri popolnoči so brlela okna v krajevnem uradu. Vse težji je postajal predlog: Lovec Poldi naj s cevjo, obogateno s strelnim daljnogledom, sklata mračnega agenta s strehe kakor smrdokavro!

Nikar, lovopust je, nihče ne bo verjel, da je zalezoval srnjaka!

Pa recimo, da je streljal lovski tat!

Nak, politično škodljivo: takihle pri nas ni več!

Tretji dan, ob zori, ko so kmetje zdehali v nebo (bo dežnik, bo parazol), so v uradu pogasili okna, zvečer pa je po drevoredu kot v časih imenitnih promenad prikorakala železničarska godba na pihala. Bila si ganjena: kitke so ti kakor lastovka skakale po hrbtu. Zadišalo je po svetu krinolin, melon, kamelij, po šklepetanju oficirskih sabelj iz redutskih galerij — novo življenje zatoхло, pusto kot čumnata umrlega čevljarja, srce se je metalo v zlate pene včerajšnjega dne, pri tem sicer zardevalo, pa vendar sililo nazaj izpred grozljivo sivega napredka kakor konj od jarka s hudournikom.

Hitela si, in drugi smo hiteli. Kuzmov kljun je vznikal iz razburjenja na drevoredu kot izvesek, ob Kuzmi pa je star kurjač potiskal na triciklu boben.

Ura je v zvoniku sedemkrat odbila.

Na rob norišnice je stopil črni frak, se razkrilil kakor zborovodja, boben je v somrak trikrat rekel *bum*, potlej se je v ciprese vzela *internacionala*. Postavili smo se v pozor. Ravni kakor sveče smo ganjeno goreli in gledali čez godce v našega Markuzo.

Od vinogradov se je prihulila patrolja z brzostrelkami, k žici je kot zajec priskakljal soldat s štruco pod roko in v rdečkastih naramnicah, pridružil se je kmet s cepiči v krpi vrečevine, patrolja se je z drevoreda vrnila v vinograde, soldat pa je prižgal toskán sebi in sadjarju, zataknil štruco pod naramnice in dal roke na križ.

Bum, je rekel boben, konec.

Železničarji so se oddahnili, z dulci počili ob dlan, zlili slino iz cevi, zahrkali.

Markuza pa je, za spoznanje zmeden, očitno počaščen povzel:

»Priatelj tam onkraj, bil sem Savel, zdaj sem Pavel, Pavel Markuza! . . .«

Tedaj pa so se nam z oči strgale zavese: uganili smo, čemu pihála pred norišnico. Spet se je od sodov za katran zmotovnila — škripavo kot izdelek samouka, ki se je potrudil in iz žeblice, žlic in žag izdelal parni kotel — *internacionala*: drugih pesmi niso znali, ravnateljstvo jim je pred kratkim uvozilo inštrumente.

Pavel Markuza je začel vreščati, klofutati prividne glave v večernem zraku, razpenjati dežnik in ga zapirati. Obraz se mu je spihnil: *Bum, bum, bum*. Morski razbojnik ga je poklical. Na večerjo. Markuza se je obotavljal, obupan kričal: »Nisem še pokopal Jugoslavije!«

Železničarji pa so tolkli, neusmiljeno pihali in tako edinemu veselju iz najinih takratnih dni zaprli usta.

Potlej so odšli.

Kurjač je bobnal korak.

S prazne strehe in cipres se je na rože, travo, tla polegla noč.

Oblast pa ni odnehala, ne jutri ne nikdar. Odnehati je moral *Savel*, *zdaj sem Pavel, Pavel Markuza*. Nikoli več ga nisva videla, je pa menda še ducatkrat nastopil. Je živ, je mrtev? Vem le to, da nam je tisti strašni protikomunist, v civilu vinski potnik, pomagal nekako živeti. In da ima za zlato kanglico zaslug pri rasti glasbenih talentov ob zahodni meji: vsak večer je odkorakala na prežo pred norišnico nova kompanija muzikov. Mešani zbori, rokodelski okteti, basisti z operetnimi napevi, harmonikarji, šramli, cerkvene pevke z venčki, tamburaši iz Prvačine, otroški zborčki, ki so meketali o pikapolonici in žarku, prekmurski primasi (izkoristili so ganjenost stražarjev in jo pri norišnici pihnili čez žico) — val za valom so odhajali prestregat propagando, ki se nam je slinila v deželo. Od tod mojstrstvo, ki z njim žanjejo na koše lovorik, diplom in medaljonov, kadar koli se povzpnejo kamorkoli. Dandanašnji jih ne bo, ni denarja, pravi Štefan Troha, da bi jim plačali pot in kruh s klobaso.

Mastni gož se ni levil, bal se je prehlada.

Spomini mukajo.

Monsieur Cannibale, je ne veux pas mourir (de rire)!

Pravim si štorijce, ker mi ni do smeha.

In mislim, ljuba moja, nate: pazi na zobe, Pariz ima zanič vodo in ranocelnike, ko sva se v brigadi sprehajala po taborišču in tuhtala o Darwinovih opicah, naju je poveljnik zgrabil, češ da *delava erotiko*. Nesrečni bog, tolikanj zgarana, da sva se udinjala zgolj plemenitim mislim, greh nam je bil kot grozdje za lisjaka, puščali smo ga v nemar. Jaz sem se imel za impotentnega, povsem kastriranega, *hotel* sem verjeti pravljicam o bromu, ki ga kuhar na lopate siplje v kotle. Šele nazaj grede, med bolhami, na klopi tretjega razreda, v temi in vrh koles, ki so kot s kijem bila v pod, sva z roko v roki gledala v noč, ki je s koruzo, psi, pritlikavimi hišami, z grmovjem, blatno reko, zvezdami in žarnicami na drogovich plula mimo okna. Počasi sem ti šel po žuljih na dlaneh in šele danes ti povem, da sem te tisto noč imel najrajši: zrla si v temo. Žuljava roka očarljivega dekleta. V poeziji čudne hvaležnosti sem te hotel tiho poljubiti — pa sem se bal, da me boš vrgla med malomeščane, med takšne, veš, ki se zatekajo s pipo v ustih in z ruto za privihanim ovratnikom vekovečit v izložbe predmestnih fotografov. Vrnil sem ti roko k roki in se tudi sam zazrl v noč, ki je tu, pa tam izpljunila pokopališče, krčmo, kres sredi strnišč, pijanca, ki si je na kolo-vozu prižigal cigareto, v soju vžigalice kakor v avreoli.

Človek misli, da je kocka, v kockarni. Vrže se, pol zaradi šale, pol pa iz strasti, in spozna, da se je zaigral. Akvarijske nevihte. Čast in slava, izgubljena bitka. Skoz odprta vrata najine bastije so pridrla čustva drugih. Bi končal, sicer bom kot župan, ki je obljubljal, da bo kratek, ga je pa potlej morala žandarmerija s sabljami posekati z govorniškega odra.

Ne gre mi iz spomina črna amazonka pod senikom. Ko je mož — na kolenih, pobožno kot z Veronikinim prtom — otiral klavnost z motornega

kolesa, je gospa pogledala čez travnik, tam se je od cirkusa in kruha vibal z ražnjev rjavkast dim, in rekla:

»Da nas bodo, so zabičali, vodili do nekakšnih novih mej. Vse do danes pa še nisem opazila cestnega prahu na njihovih podplatih . . .«

Un pas de plus, et je tire!

PESMI

Igor Malahovsky

IZLET

1

Drobni griči,
nič večji od krtin
in črnikasta voda
med njimi;
tod niso nikoli plavale ribe,
ne regljale žabe,
le kakšen komar se
včasih izleže
in pretrga gladino dneva;
In drevesa,
tanka kot mišji glasovi,
brez lista
na svoji strehi.
Na nekaterih se pozna
sled človeka,
pretrgano dotikanje
med koreninami in krošnjo
in nekaj belih zrn lesa
na tleh,
kot ostanki kosti — — —

2

Rdečkasta rebra
macesnov
dihajo sneg
na gori;
ne morem se ga dotakniti,
ne morem priti.
Gozd je posrebal
glasove;